

JONATHAN
SAFRAN
FOER

TU
SOM

TU SOM

TU

SOM

JONATHAN
SAFRAN
FOER

Z angličtiny preložil
OTTO HAVRILA

slovar

Copyright © Jonathan Safran Foer 2016

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2018

Translation © Otto Havrila 2018

ISBN 978-80-556-2482-2

Tento projekt finančne podporil

u. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

*Ericovi Chinskému,
ktorý do mňa vždy vidí,
a Nicole Aragiovej,
ktorá stojí vždy pri mne.*

I

PRED VOJNOU

BYŤ ZASE ŠŤASTNÍ

Keď sa začalo ničenie Izraela, Isaac Bloch uvažoval, či sa má zmárniť, alebo sa odsťahovať do Židovského domova dôchodcov. Kde všade býval: v byte, kde knihy siahali až po strop a v huňatých kobercoch sa strácali kocky; v poldruhaizbovej chyži s hlinenou dlážkou; v lese na ihličí pod ľahostajnými hviezdami; pod drevenou dlážkou v dome kresťana, na počesť ktorého zasadili na druhom konci zemegule o trištvrte storočia neskôr strom; v akejsi diere, kde trčal toľko dní, že už nikdy nedokázal poriadne ohnúť kolená; medzi cigánmi, partizánmi a celkom slušnými Poliakmi; v tranzitných, utečeneckých a vysídleneckých táboroch; na lodi, kde akýsi agnostik trpiaci nespavosťou zázračným spôsobom zmajstroval loď vo fľaši; za Veľkou mláskou, cez ktorú sa nikdy celkom nepreniesol; nad poltuctom obchodov s potravinami, kde za babku kadečo predával a opravoval; po boku ženy, ktorá tak často kontrolovala zámky, až ich pokazila, a zomrela štyridsaťdvaročná bez slovka chvály z úst, no v mozgu sa jej stále delili bunky zavraždenej matky; a nakoniec posledné štvrtstoročie v radovom dome v Silver Spring, tichom ako snežítka, kde na konferenčnom stolíku bledol päťkilový bachant fotografií Romana Vishniaca, v poslednom funkčnom videorekordéri na svete sa demagnetizovala kazeta s filmom *Nepriatelja: Príbeh lásky* a v chladničke mumifikovanej fotografiami skvelých, talentovaných a zdravých právnučat sa z vajíčkového šalátu kľuvala vtáčia chrípka.

Nemeckí záhradníci zostrihli rodostrom Isaacovej rodiny až na úroveň haličskej pôdy. Isaac však so šťastím, s intuíciou a bez pomoci zhora zapustil korene na uliciach Washingtonu, D.C., a vyhnal nové výhon-

ky. A kým sa Amerika neobrátila proti Židom – presnejšie povedané, jeho syn Irv –, strom rástol a mocnel. Pravdaže, Isaac bol vtedy už zase v akejsi diere. Nikdy neohol kolená, no v jeho veku, ktorý nikto nepoznal, bolo načase otvoriť zataté židovské päste a priznať začiatok konca. Rozdiel medzi priznaním a uznaním je depresia.

Načasovanie bolo nešťastné, aj keď si odmyslíme zničenie Izraela, lebo už o dva týždne čakala jeho najstaršieho pravnuka bar micva, ktorú Isaac považoval za cieľovú čiaru svojho života po prekročení predošlej cieľovej čiary v podobe narodenia jeho najmladšieho vnuka. Lenže nie je v moci človeka, kedy duša starého Žida opustí telo a jeho telo uvoľní vytúžený jednoizbový byt pre iné telo na zozname čakateľov. A človek nemôže urýchliť či odložiť ani dospelosť. Ale zase ani kúpa tuctu nerefundovateľných leteniek, rezervácia celého poschodia washingtonského hotela Hilton a zloženie dvadsaťtritisícovej zálohy za bar micvu, vyznačenú v kalendári od posledných zimných olympijských hier, nie je zárukou, že sa naozaj uskutoční.

Chodbami ortodoxnej školy Adas Israel sa vliekla skupina chlapcov, smiali sa, drgali do seba a v pubertálnych hrách, kde sa za každú výhru platí stratou, sa im krv valila z vyvíjajúcich sa mozgov do vyvíjajúcich sa genitálií a späť.

„Srandičky, srandičky,“ povedal jeden a pri druhom s sa mu jazyk potkol o strojček na zuby, „ale na fajke je dobré akurát to, že sa urobíš.“

„To máš pravdu.“

„Inak len zubami trtkáš pohár vody.“

„Zbytočné,“ povedal ryšavec, ktorý mal ešte zimomriavky zo záveru *Harryho Pottera a Darov smrti*.

„Absolútne.“

Keby Boh existoval a súdil, týmto chlapcom by všetko odpustil, lebo by vedel, že sú v područí síl, ktoré sú mimo nich a zároveň v nich, a že aj ich stvoril na svoj obraz.

Spomalili a mlčky sledovali, ako Margot Wassermanová pije vodu. Jej rodičia vraj parkovali dve autá pred garážou pre tri autá, lebo mali dokopy päť áut. Jej nemecký trpasličí špic mal vraj stále gule veľké ako melóny.

„Kurva, chcel by som byť tou fontánkou na pitie,“ povedal chlapec s historickým menom Perec-Jicchak.

„Ja by som chcel byť chýbajúcou látkou na sexi nohavičkách s otvorom.“

„A ja by som chcel naplniť svojho vtáka ortuťou.“

Pauza.

„A to akože načo?“

„Veď vieš,“ odvetil Marty Cohen-Rosenbaum, rodený Chajim ben Kalman, „aby sa mi vták premenil na teplomer.“

„Tak, že ho budeš kŕmiť suši?“

„Alebo aby som ho mohol niekam strčiť. Veď viete, ako to myslím.“

Všetky hlavy prikývli synchronne ako na stolnotenisovom zápase.

Pošepky: „Strčiť jej ho do zadku.“

Ostatní mali našťastie moderné mamy, ktoré vedeli, že teplota sa meria digitálnym teplomerom v uchu. A Chajim mal šťastie, že prv ako mu dali prezývku, ktorej by sa už nikdy nezbavil, ich pozornosť upútalo niečo iné.

Na lavici pred kabinetom rabiho Singera sedel Sam ako mních čakajúci na upálenie: hlava sklonená, oči na rukách zložených v lone s dlaňami obrátenými nahor. Chlapci zastali a nespokojnosť so sebou presmerovali naňho.

„Počuli sme, čo si napísal,“ dobol jeden z nich Samovi prstom do hrude. „To si trochu prehnal.“

„Riadne chujoviny, kamoško.“

Bolo to čudné, lebo Sam sa zvyčajne začal potiť, až pominula hrozba.

„Ja som to nenapísal a nie som pre teba nijaký kamoško.“

Mohol im to povedať, ale nepovedal. Mohol im aj vysvetliť, prečo nič nie je také, aké sa zdá. Ale nevysvetlil. Len to trpne prijal, ako to robil vždy v živote na blbej strane minitora.

Za rabiho dverami oproti jeho písaciemu stolu sedeli Samovi rodičia Jacob a Julia. Nechceli tam byť. Nikto tam nechcel byť. Rabi cítil potrebu obsírne im porozprávať o akomsi Ralphovi Krembergovi, ktorého mal o druhej pochovať. Jacob by radšej pracoval na biblii pre *Stále umierajúci národ*, hľadal v dome telefón, ktorý kamsi zapotrošil, alebo sa aspoň na internete dopoval dopamínom. A Julia mala dnes mať voľno – pravý opak toho, čo sa dialo teraz.

„Nemal by tu byť Sam?“ spýtal sa Jacob.

„Myslím, že najlepšie bude, keď to vybavia dospelí,“ odvetil rabi Singer.

„Sam je dospelý.“

„Sam *nie je* dospelý,“ ohradila sa Julia.

„Lebo mu chýbajú tri verše, aby zvládol požehnania po požehnaniach po jeho haftare?“

Julia si Jacoba nevšímala, položila ruku na rabiho písací stôl a povedala: „Odvrávať učiteľovi sa nepatrí, chceme to dať do poriadku.“

„Ale na druhej strane,“ zamiešal sa Jacob, „nie je dočasné vylúčenie trochu prísny trest za niečo, čo, keď to tak vezmeme, nie je až taký veľký priestupok?“

„Jacob...“

„Čo?“

Julia v snahe komunikovať s manželom, a nie s rabim, si pritisla dva prsty na čelo, máličko pokrútila hlavou a rozšírila nozdry. Vyzerala skôr ako kouč na tretej méte než manželka, matka a členka spoločenstva, ktorá sa usiluje, aby oceán nezničil synčekov hrad z piesku.

„Adas Israel je pokrokový šul,“ odvetil rabi a Jacob vyvrátil oči rovnako inštinktívne, akoby sa povracal. „Pýšime sa dlhou históriou toho, že sa pozeráme ďaleko za kultúrne normy súčasnosti a v každom človeku hľadáme Or Ejn Sof, nekonečné Božie svetlo. Používanie rasových nadávok je veľmi veľký priestupok.“

„Čože?“ spýtala sa Julia, hľadajúc svoj postoj.

„To je vylúčené,“ povedal Jacob.

Rabi si vzdychol ako rabi a posunul k Julii hárok papiera.

„To *povedal?*“ spýtala sa.

„Napísal.“

„Čo napísal?“ spýtal sa Jacob.

Julia neveriacky krútila hlavou a potichu čítala zoznam: „Špinavý Arab, šikmooký, piča, buzerant, mexikánec, židák, n-slovo...“

„Napísal n-slovo?“ spýtal sa Jacob. „Alebo samotné slovo?“

„Samotné slovo,“ odvetil rabi.

Hoci by mal Jacob riešiť situáciu, v ktorej sa ocitol jeho syn, zaujala ho skutočnosť, že je to jediné slovo, ktoré sa nesmeli vysloviť.

„To bude nejaké nedorozumenie,“ povedala Julia, keď napokon podala papier Jacobovi. „Sam sa stará o zvieratka...“

„*Cincinnati* motýlik? To nie je rasová nadávka, ale sexuálna technika. Teda aspoň si myslím. Počul som to.“

„To nie sú všetky nadávky,“ povedal rabi.

„Som presvedčený, že aj Špinavý Arab je nejaká sexuálna technika.“

„Musel by som vám veriť.“

„Chcem povedať, že ten zoznam možno chápeme úplne nesprávne.“

„Čo na to povedal Sam?“ spýtala sa Julia, nevšímajúc si manžela.

Rabi si hrabol rukou do brady a hľadal slová ako makak vši.

„Poprel to. Jednoznačne. Lenže tie slová tam pred vyučovacou hodinou neboli a v tej lavici sedí iba on.“

„On to neurobil,“ vyhlásil Jacob.

„Je to jeho písmo,“ namietla Julia.

„Všetci trinástroční chlapci píšu rovnako.“

„Nevedel to nijako vysvetliť,“ dodal rabi.

„To nie je jeho povinnosť,“ povedal Jacob. „A mimochodom, keby aj tie slová napísal, prečo by, preboha, ten papier nechával, na lavici? Taká bezočivosť je dôkazom jeho nevinnosti. Ako v *Základnom inštinkte*.“

„Ale tá žena v *Základnom inštinkte* to urobila,“ poznamenala Julia.

„Čo urobila?“

„No tým sekáčikom na ľad.“

„Asi áno. Lenže to je film. Zrejme to narafičil nejaký skutočný malý rasista, ktorý má niečo proti Samovi.“

„Vysvetlíme Samovi,“ povedala Julia priamo rabimu, „prečo je to, čo napísal, také bolestné.“

„Julia,“ povedal Jacob.

„Ak sa Sam ospravedlní učiteľovi, bude sa môcť ďalej pripravovať na bar micvu?“

„Presne to som vám chcel navrhnúť. Obávam sa však, že sa to už dozvedela celá naša obec. Takže...“

Jacob sklamane zafučal – túto reakciu prevzal buď on od Sama, alebo Sam od neho. „A mimochodom, *pre koho* je to bolestné? Zlomiť niekomu nos a naznačiť úder do nosa, to je predsa obrovský rozdiel.“

Rabi sa pozorne zahľadel na Jacoba a spýtal sa: „Má Sam doma nejaké problémy?“

„Má strašne veľa učenia,“ začala Júlia.

„On to *neurobil*.“

„A pripravuje sa na bar micvu, čo mu aspoň teoreticky zaberie ďalšiu hodinu každý večer. A chodí na violončelo a na futbal. A jeho mladší brat Max prechádza obdobím, ktoré je ťažké pre každého. A najmladší Benjy...“

„Zdá sa, že má toho viac než dosť,“ skočil jej do reči rabi. „Chápem to. Od našich detí vyžadujeme priveľa. Viac ako vyžadovali naši rodičia od nás. Musím však povedať, že rasizmus tu nemá miesto.“

„Pravdaže nie,“ prisvedčila Julia.

„Počkať. Chcete povedať, že Sam je *rasista*?“

„To som nepovedal, pán Bloch.“

„Ale povedali. Pred chvíľou ste to povedali. Julia...“

„Nepamätám sa, čo presne povedal.“

„Rasizmus je to, čo hovoria a píšu rasisti.“

„Klamali ste niekedy, pán Bloch?“ Jacob znovu inštinktívne hľadal vo vrecku saka telefón. „Predpokladám, že ako každý človek na tomto svete ste klamali. To však neznamená, že ste klamár.“

„Nazývate ma klamárom?“ spýtal sa Jacob a zovrel v pästi prázdny vzduch.

„Strieľate do tmy, pán Bloch.“

Jacob sa otočil k Julii. „Áno, n-slovo je naozaj zlé. Veľmi zlé. Ale je to len jedno slovo medzi mnohými.“

„Myslíš, že v širšom kontexte mizogýnie, homofóbie a zvrátenosti bude vyznievať lepšie?“

„Ale on to *neurobil*.“

Rabi sa posunul na stoličke. „Budem k vám úprimný,“ povedal, odmlčal sa a s hodnoverným popretím si strčil palec do nosa. „Sam ako vnuk Irvinga Blocha to nemá ľahké.“

Julia sa naklonila a myslela na hrady z piesku a na bránu šintoistickej svätyne, ktorú vyplavilo dva roky po cunami v Oregone.

Jacob sa obrátil k rabimu. „Prosím?“

„Ako príklad správania...“

„To by malo byť v poriadku.“

„Iste viete, ako to myslím,“ povedal rabi Julii.

„Viem.“

„*Nevieme*, ako to myslíte.“

„Keby Sam možno nemal pocit, že môže povedať čokoľvek...“

„Čítali ste druhý zväzok životopisu Lyndona Johnsona od Roberta Cara?“

„Nie.“

„Nuž, keby ste sa nezaoberali len čisto duchovnou literatúrou a prečítali si klasické dielo tohto žánru, na stranách štyristotridsaťdva až štyristotridsaťpäť by ste sa dočítali, že Irving Bloch urobil pre prijatie zákona o volebnom práve viac ako ktokoľvek iný vo Washingtone. Lepší vzor dieťa ani nenájde.“

„Dieťa by ho nemalo hľadať,“ poznamenala Julia, hľadiac pred seba.

„Vezmime si môjho otca. Napísal niečo poľutovaniahodné? Áno. Napísal. Bolo to poľutovaniahodné. Ľutuje to. Z hĺbky duše to ľutuje. Ale keď naznačujete, že jeho česťnosť nie je inšpiráciou pre jeho vnúčatá...“

„Pri všetkej úcte, pán Bloch...“

Jacob sa obrátil k Julii. „Poďme preč.“

„Sme tu preto, aby Sam dosiahol to, čo potrebuje.“

„Sam tu nepotrebuje nič. Urobili sme chybu, keď sme ho nútili do bar micvy.“

„Čože? Jacob, do ničoho sme ho nenútili. Možno sme ho *nakriatli*, ale...“

„Nakriatli sme ho k tomu, aby ho obrezali. Spolu s bar micvou to bolo naňho priveľa.“

„Tvoj dedo posledné dva roky ustavične opakuje, že pri živote ho drží už iba Samova bar micva.“

„To je o dôvod navyše, aby ju Sam nemal.“

„A chceli sme, aby Sam vedel, že je Žid.“

„Môže to nevedieť?“

„Aby *bol* Židom.“

„Židom áno, ale veriacim?“

Jacob nikdy nevedel, ako má odpovedať na otázku, či je veriaci. Nikdy nechodil do synagógy, nikdy neštudoval, čo je kóšer, nikdy si nemyslel – ani vo chvíľach, keď ho najväčšmi sklamal Izrael, otec, americké židovstvo alebo Božia neprítomnosť –, že bude svoje deti vychovávať na istej úrovni židovskej gramotnosti a praxe. Nijaké náboženstvo však nestojí na záporoch. Alebo ako to vyjadril o dva roky Samov brat Max vo svojom barmicvovom príhovore: „Človek si udrží len to, čo nepustí.“ A tak ako Jacob túžil po kontinuite (dejín, kultúry, myslenia a hodnôt), rovnako chcel veriť, že k hlbšiemu zmyslu sa môže dopracovať nielen on, ale aj jeho deti a ich deti – že mu svetlo svieti pomedzi prsty.

Keď Jacob s Juliou začali spolu chodiť, často hovorili o „náboženstve pre dvoch“. Pripadalo by im trápne, keby ich nezušľachtľovalo. Ich šábes: Jacob každý piatok večer prečítal list, ktorý napísal Julii cez týždeň, ona spamäti zarecitovala báseň, pri zhasnutej lampe, vypnutom telefóne a hodinkách zastrčených pod vankúšom na červenom menčestrovom kresle pomaly zjedli večeru, ktorú pomaly spolu pripravili, a kým sa napúšťala vaňa, milovali sa. Stredajšie prechádzky pri východe slnka: trasu nevdojak ritualizovali, každý týždeň vyšliapavali nanovo, pokým na dláždenom chodníku neostali stopy – takmer nebadateľné, ale predsa. Na-

miesto toho, aby na Roš Hašana šli na bohoslužby, vykonali obrad tašlich a hádzali do rieky Potomac omrvinky, symbol vľahnajších hriechov. Niektoré sa potopili, iné prúd odniesol k brehu, niektoré hriechy odniesli čajky, aby nimi nakrmili ešte slepé mláďatá. Predtým, ako ráno vstali z postele, Jacob vždy pobozkal Juliu medzi nohy – nie sexuálne (obrad si vyžadoval, aby bozk nebol predohrou), ale nábožensky. Keď cestovali, začali zbierať veci, ktoré akoby boli väčšie než to, čoho boli súčasťou: mušľu, v ktorej sa skrýval celý oceán, opotrebovanú pásku z písacieho stroja, zrkadlo z postriebreného skla, v ktorom sa zrkadlil svet. Akoby všetko smerovalo k rituálu – Jacobov odvoz Julie každý štvrtok z práce, Juliino nahrádzanie Jacobových záložiek lístočkami, ranná káva v spoločnom mlčaní –, pokým sa všetko nezrútilo ako vesmír, ktorý sa rozpína, dosiahne hranice svojich možností a nakoniec sa zmrští na začiatok.

Niekedy bolo v piatok večer prineskoro a v stredu ráno priskoro. Po náročnom rozhovore nemohlo byť o bozku medzi nohy ani reči, a ak človek nie je veľkodušný, o koľkých veciach môže povedať, že sú väčšie než to, čoho sú súčasťou? (Hnev sa nedá odložiť do police.) Držali sa, čoho mohli, a snažili sa nevidieť, ako sekulárne žijú. No niekedy, zvyčajne vo chvíľach zvýšenej citlivosti, ktorá mala podobu výčitiek, jeden z nich povedal: „Chýbajú mi naše šábesy.“

Samovo narodenie, tak ako narodenie Maxa a Benjyho, vnímali ako ďalšiu šancu. Náboženstvo pre troch, pre štyroch, pre piatich. Prvý deň každého roka – občianskeho i židovského – ako prvé vždy rituálne zaznačili na zárubni výšku svojich detí, pokým gravitácia neurobila svoje a nezatrhla im to. Tridsiateho prvého decembra hádzali do ohňa predsavzatie, každý utorok po večeri sa celá rodina aj s Argom vybrala na prechádzku a cestou do talianskych lahôdok, kde si dali inak zakázanú Aranciatu a Limonatu, si nahlas čítali vysvedčenia. Spať chodievali v určitom poriadku, podľa určitého protokolu, a keď mal niekto narodeniny, všetci spali v jednej posteli. Často dodržiavali šábess – ako svedkovia viery i jej vykonávatelia – s barchesom z Whole Foods Marketu, grepovou šťavou Kedem a vysokými kuželovitými sviečkami zhotovenými z vosku ohrozených včiel a zastoknutými do strieborných svietnikov po mŕtvych predkoch. Po požehnaníach a pred jedlom zašli za každým synom osobitne, chytili mu hlavu do rúk a pošepkali mu do ucha niečo, na čo boli ten týždeň obzvlášť hrdí. Neobyčajne intímne gesto v podobe prstov vo vlasoch a prejavy lásky, ktoré síce neboli tajomstvom, no museli sa vyjadrovať pošepky, rozochvievali vlákna stlmených žiaroviek.

Po večeri vykonali obrad, ktorého pôvod si nik nepamätal a zmysel nik nespochybňoval: chodili po dome so zavretými očami. Mohli rozprávať, vtipkovať a smiať sa, no keď zavreli oči, zmĺkli. Časom si na to temné ticho zvykli a trvalo desať, neskôr aj dvadsať minút. Všetci sa stretli opäť pri kuchynskom stole a spolu otvorili oči. Vždy to bolo ako zjavenie. Dve zjavenia: cudzota domu, v ktorom deti žili celý svoj život, a cudzota pohľadu.

Raz išli na šábes autom za pradedom Isaacom a Jacob povedal: „Jeden človek sa na večierku opije a cestou domov zrazi a usmrťí dieťa. Iný človek sa takisto opije, ale príde normálne domov. Prečo toho prvého odsúdia na doživotie, a druhý sa ráno prebudí, akoby sa nič nestalo?“

„Lebo ten prvý usmrtil dieťa.“

„No nesprávne konali obaja a v tomto smere sú rovnako vinní.“

„Ale ten druhý dieťa neusmrtil.“

„Lenže nie preto, lebo je nevinný, ale preto, lebo mal šťastie.“

„Stále platí, že prvý usmrtil dieťa.“

„Keď premýšľame o vine, nemali by sme okrem následkov myslieť aj na konanie a úmysly?“

„Čo to bol za večierok?“

„Čože?“

„A čo tam robilo tak neskoro dieťa?“

„Myslím, že ide o to, že...“

„Rodičia mali naň dávať pozor. *Oni* by mali ísť do basy. Ibaže potom by nemalo rodičov. Pokiaľ by nebolo v tej base s nimi.“

„Zabúdaš, že je mŕtve.“

„Aha.“

Sama a Maxa úmysel fascinoval. Max raz s plačom vběhol do kuchyne, držal sa pritom za brucho. „Udrel som ho pästou,“ zakričal Sam z obývačky, „ale nie úmyselne!“ A keď Max na odplatu stúpil Samovi na skoro dokončenú chatu z lega, povedal: „Neurobil som to schválne, chcel som len normálne stúpiť na koberec, kde stála.“ Arga kŕmili pod stolom brokolicou „náhodou“. Na písomky sa nepripravovali „neúmyselne“. Keď Max prvýkrát povedal Jacobovi „Daj pokoj!“ – na mizerne načasovaný návrh, aby si dal pohov od počítačovej hry Tetris, kde chcel získať najvyšší počet, teda desať bodov za deň, no nemal ju hrať vôbec –, odložil Jacobov mobil, priběhol k nemu, objal ho a so strachom v očiach povedal: „Ja som to tak nemyslel.“

Keď si Sam pricvikol v ťažkých železných dverách prsty ľavej ruky a dokola kričal: „Prečo sa to stalo? Prečo sa to stalo?“ a Julia ho vzala do

náručia (na košeli jej vyhúkol krvavý flak, tak ako jej na košeli vyhúkol flak po mlieku zakaždým, keď začula detský plač), jednoducho povedala: „Lúbim ťa, tu som,“ a Jacob vyhlásil: „Musíme ísť na pohotovosť,“ Sam, ktorý sa bál lekárov tak, že ho z toho nemohol vyliečiť nijaký lekár, prosíkal: „Nemusíme! Nemusíme! Urobil som to naschvál! Urobil som to úmyselne!“

Čas bežal, svet sa pachtil a Jacob s Juliou zabúdali robiť veci úmyselne. Nechceli sa vzdať, a tak sa pomaly vytrácalo všetko: predsavzatia, utorňajšie prechádzky, narodeninové telefonáty bratancom do Izraela, tri nákupné tašky plné židovských lahôdok, čo kupovali pradedovi Isaacovi každú prvú nedeľu v mesiaci, vynechávanie školy kvôli otváraciemu zápasu Washington Nationals, spievanie Singin' in the Rain, keď boli s Hyenou Edom v automatickej autoumyvárni, „denník vďaky“, „vyšetrenia uší“, každoročný zber a vyrezávanie tekvic, pečenie semiačok aj šepkaná hrdosť.

Ich život bol odrazu menší než svet, ktorého bol súčasťou, a výsledkom bola prázdnota. Preto im bar micva pripadala taká dôležitá: bola to posledná nitka rozstrapkaného povrazu. Keby ho prestrihli, ako chcel Sam a ako teraz navrhoval Jacob, hoci tým šiel sám proti sebe, nielen Sam, ale celá rodina by sa vznášala nad prázdnotou – na život by síce mali kyslíka viac než dosť, lenže aký by to bol život?

Julia sa otočila k rabimu: „Keby sa Sam ospravedlnil...“

„Za čo?“ spýtal sa Jacob.

„Keby sa ospravedlnil...“

„Komu?“

„Všetkým,“ odvetil rabi.

„Všetkým? Všetkým živým a mŕtvym?“

Jacob nepovedal tú vetu – *všetkým živým a mŕtvym* – vo svetle toho, čo sa malo stať, ale v čiernej černote daného okamihu: predtým ako Múr nárekov zakvitol poskladanými papierikmi s modlitbami, pred japonskou krízou, predtým ako zostalo nezvestných desaťtisíc detí, pred Miliónovým pochodom, predtým ako sa Adia stala najhľadanejším slovom v dejinách internetu. Pred zničujúcimi následnými otrasmami, predtým ako Amerika nikdy neposlala stíhacie bombardéry F-16, predtým ako bol Mesiaš príliš zaneprázdnený alebo neexistoval, takže nemohol vzkriesiť živých či mŕtvych. Sam sa stával mužom. Isaac uvažoval, či sa má zmárniť alebo sa presťahovať z domu do Domova.

PRED VOJNOU

„Chceme to mať už za sebou,“ povedala Julia rabimu. „Chceme to napraviť, aby mal Sam bar micvu tak, ako sme ju naplánovali.“

„Tým, že sa ospravedlníte všetkým za všetko?“

„Chceme byť zase šťastní.“

Ako sa to slovo roznieslo po miestnosti a usadilo sa na štósy náboženských kníh a na fľakatý koberec, Jacob s Juliou mlčky zaregistrovali v tom, čo povedala, nádej, smútok a zvláštnosť. Zablúdili, stratili kompas, nie však vieru, že sa môžu vrátiť a byť zase šťastní – hoci ani jeden z nich nevedel, aké šťastie mala na mysli.

Rabi si ako každý rabi poprepletal prsty a povedal: „Je také chasidské príslovie: Keď bežíme za šťastím, utekáme od spokojnosti.“

Jacob vstal, zložil papier, strčil si ho do vrečka a povedal: „Prišli sme za nesprávnym človekom.“